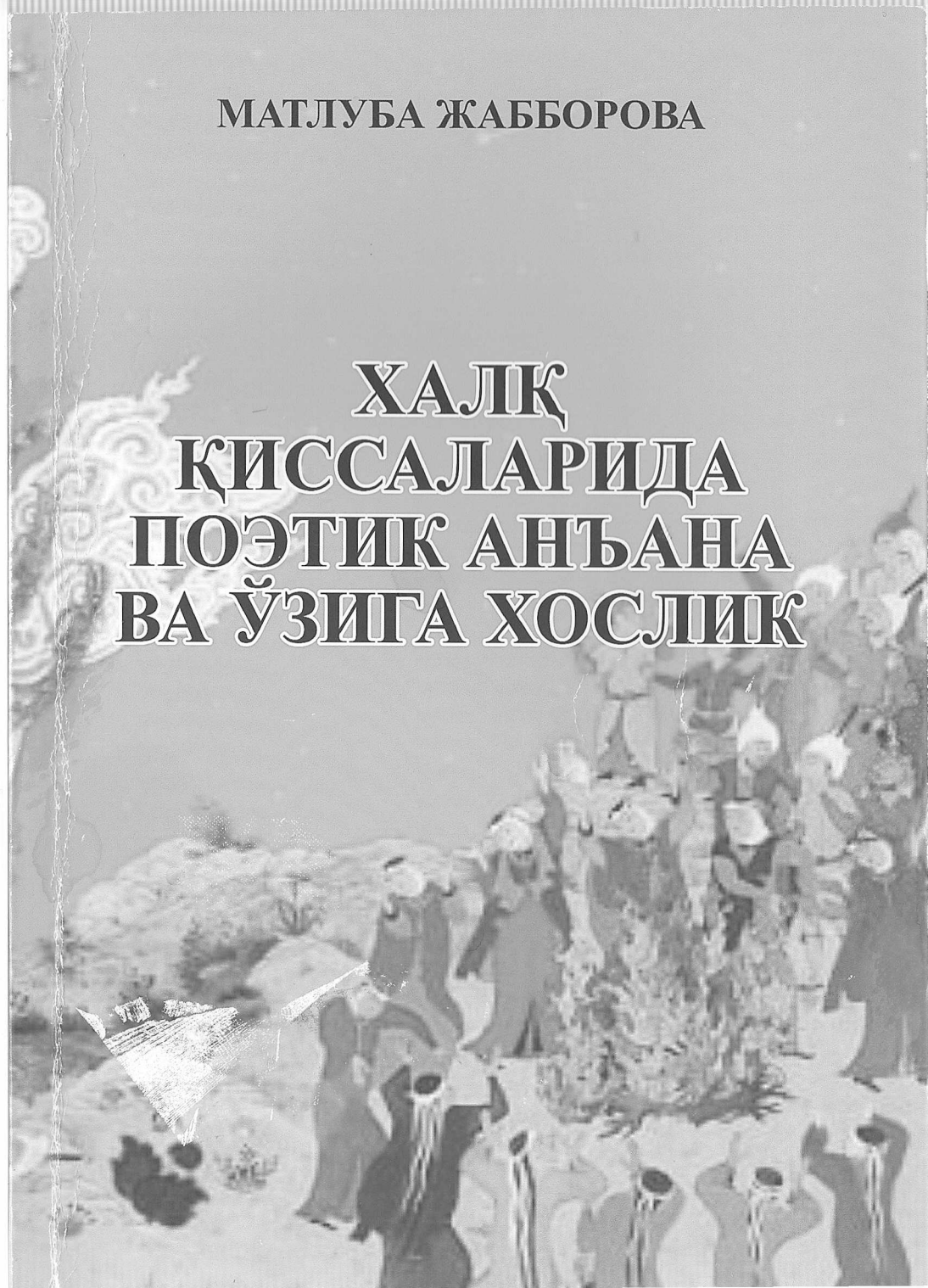

МАТЛУБА ЖАББОРОВА

ХАЛҚ
ҚИССАЛАРИДА
ПОЭТИК АНЪАНА
ВА ЎЗИГА ХОСЛИК

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ**

ЖАББОРОВА МАТЛУБА РУСТАМОВНА

**ХАЛҚ ҚИССАЛАРИДА АНЪАНА ВА
ЎЗИГА ХОСЛИК**

халқ китоби “Қиссаи Жамшид” мисолида

Монография

**Тошкент
“Innovatsiya-Ziyo”
2020**

УДК: 355,5

ББК: 68,4

Ж-15

Жабборова Матлуба Рустамовна

**Халқ қиссаларида анъана ва ўзига хослик (халқ китоби
“Қиссаи Жамиид” мисолида)/ монография/. - Тошкент:
“Innovatsiya-Ziyo”, 2020, 146 б.**

Монографияда Шарқий адабиётида анъанавий Жамиид образининг пайдо бўлиши – генезиси, тадрижий тақомили, илмий ҳамда бадиий адабиётдаги тараққиёти, шаклланиш жараёнлари ўрганилган. Китоб кенг илм-адаб аҳлига мўлжалланган.

Масъул муҳаррир

Ҳамиджон Ҳомидий

Филология фанлари доктори, профессор

Такризчилар:

Жасур Махмудов

Филология фанлари номзоди, доцент

Марғуба Абдуллаева

Филология фанлари номзоди, доцент

Монография Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети илмий-техник Кенгашининг 2020 йил 24 октябридаги 4-сонли мажлиси баённомаси билан нашрга тавсия этилган.

ISBN 978-9943-6216-0-2

© Жабборова М., 2020.

© “Innovatsiya-Ziyo”, 2020.

МУҚАДДИМА

Халқ қиссаларида бадий адабиётнинг анъанавий сюжетлари билан бир қаторда халқ оғзаки ижодининг тилларда дoston, эл орасида машхур бўлган қаҳрамонларини учратиш мумкин. Тадрижий жиҳатдан кузатганда, халқ ижодиёти ҳамда ёзма жанрларнинг бирикуви халқ қиссаларининг пайдо бўлишига сабаб бўлган. Бундай қиссаларнинг ёзма варианты, одатда, илмий адабиётларда “халқ китоблари” номи билан юритилади.

Халқ қиссаларининг яратилиши ҳам муайян тарихга эга. Масалан, “шоирлар халқ ижодидаги тайёр сюжет ва қаҳрамонлар саргузаштини ўз ижодий лабораторияларида қайта ишлаганлар, уларга тарихий шароитнинг талаб ва эҳтиёжлари тақозо қилган айрим ўзгартиришларни киритиб, бадий жиҳатдан сайқал бериб, уларни ёзма адабиёт намуналарига айлантирганлар.”¹ Шундай қилиб, халқ оғзаки ижоди билан ёзма адабиётга хос хусусиятларни ўзида мужассамлаштирган оригинал бадий асарлар майдонга келган ва улар халққа манзур китоблар бўлиб қолган.

Хусусан, “Шоҳнома” қаҳрамонлари ўзбек халқи орасида кенг шуҳрат қозониб, улардан айримлари ўзбек халқ оғзаки ижоди ва ёзма адабиётида ижодий қайта ишланди.² “Қиссаи Жамшид” асари ана шундай анъанавий сюжет ва образни қайта ишлаш асосида яратилган халқ ижоди намунасидир. Ушбу асарнинг оғзаки ва ёзма вариантлари ўз даврида эл орасида жуда машхур бўлган. Одамлар маҳалла-ю гузарларда йиғилиб қиссахонлик кечалари ташкил этишган ва ўзбек халқ қиссалари қатори Жамшид қиссасини ҳам мутолаа этишган.

Ўтмишда эпик асарларни халққа етказувчилар қаторида қиссахонлар машхур бўлган. Қиссахонлар халқ дostonларининг қайта ишланган нусхаларини, қизиқарли таржима ҳикояларни, классик адабиёт намуналаридан “фольклорлаштирилган” вариантларини, турли хил жангномаларни чойхоналарда, ҳар хил йиғишларда ёдаки ёки қўл ёзма ва босма матн асосида ўзларига хос оҳангда ўқиганлар.³

¹Абдуллаев В. Ўзбек адабиёти тарихи. 2-китоб. – Т.: Ўқитувчи, 1980. – Б 55.

²Маллаев Н. Ўзбек адабиёти тарихи. 1-китоб. – Т.: Ўқитувчи, 1965. – Б 122.

³Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. –Т.: Ўқитувчи, 1980. – Б 192.

МУНДАРИЖА

МУҚАДДИМА.....	3
I БОБ. ЖАМШИД ОБРАЗИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДАГИ АДАБИЙ-ЭСТЕТИК ОМИЛЛАР	
Жамшид образининг “Авесто” ҳамда қадимги мифлардаги талқини.....	5
Тарихий ҳамда бадий асарларда Жамшид мавзусининг ёритилиши.....	22
II БОБ. ЖАМШИД ОБРАЗИНИНГ ЎЗБЕК АДАБИЁТИДАГИ ИНЪИКОСИ	
Ўзбек мумтоз шеъриятида Жамшид образи.....	51
Алишер Навоий “Хамса”сида Жамшид ва жоми Жам талқини.....	71
III БОБ. “ҚИССАИ ЖАМШИД” ВА ҚИССАДАГИ ЖАМШИД ОБРАЗИ	
“Қиссаи Жамшид”нинг ёзма ва оғзаки манбалари ҳақида.....	84
Қиссадаги Жамшид образи талқинида анъана ва ўзига хослик.....	97
“Қиссаи Жамшид” асарининг поэтик хусусиятлари.....	118
ХУЛОСА.....	130
ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	135